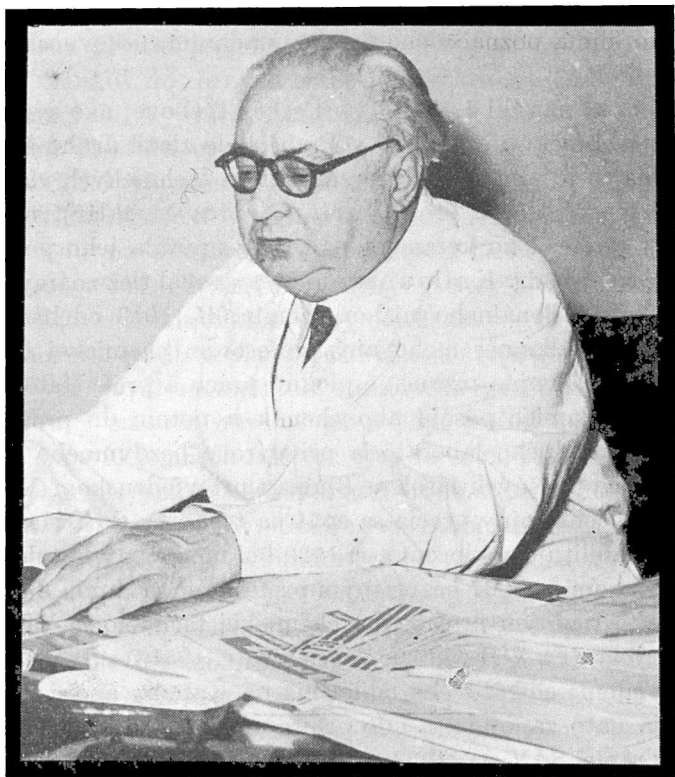

ZPRÁVY

PROF. INŽ. DR. JOZEF MATEJKA MŔTVY

V pondelok 18. apríla zomrel v Brne neočakávane, uprostred tvorivej vedeckej a pedagogickej práce prof. dr. inž. Jozef Matějka, vedúci silikátovej špecializácie na Chemickej fakulte SVŠT, člen Vedeckej rady Ústavu anorganickej chémie SAV a aktívny člen vedeckých rád rôznych iných výskumných a priemyselných inštitúcií, okrem iného aj bývalý člen redakčnej rady Chemických zvestí. Odišiel náhle, práve v mesiaci svojich 68 narodenín, plný ešte veľkých plánov a predsavzatí, prekypujúci mladistvým elánom, optimistickým humorom a sršiacim intelektuálom.

Odhod prof. Matějku znamená nezhojiteľnú ranu čs. obci silikátovej chémie a technológie, ktorej zosnulý bol spoluzakladateľom a i v svetovom meradle

dôstojným a uznávaným reprezentantom. S jeho menom je nerozlučne spojený rozvoj čs. hrubej keramiky a vápeníctva, v ktorých odvetviach vytvoril nehynúce vedecké a priemyselné hodnoty, vtelené do stovák časopiseckých a knižných publikácií, posudkov, expertíz a hlavne do duchovného fondu svojich odchovancov na Vysokej škole technickej v Brne a Bratislave, ktorí dnes zastávajú význačné pozície v našom priemysle, výskume a školstve. Význam jeho celoživotného diela najlepšie vyplynie z krátkeho premietnutia jeho životného filmu, poznačeného prácou, nadaním, usilovnosťou a vysokou osobnou morálkou.

Prof. Matějka sa narodil 1. 4. 1892 v Českej Třebovej ako syn železničiara. Vysokú školu technickú absolvoval v Prahe, kde zložil druhú štátnu skúšku r. 1913. Rok na to je tam vyhlásený za doktora technických vied. Tu pôsobí najprv ako demonstrátor u prof. Buriana, otca čs. sklárstva a keramiky, na technike v Prahe, lebo keramika už vtedy upútala jeho pozornosť. Tam s vtedajším docentom dr. Kallaunerom vypracoval tiež známy Kallauner—Matějkov spôsob racionálneho rozboru zemín. R. 1913 odchádza do Brna, keď je tam doc. Kallauner menovaný profesorom chemickej technológie I. Avšak prvá svetová vojna prerušuje plodnú prácu a prof. Matějka odchádza na vojnu, kde nakoniec pôsobí ako chemik a potom do prevratu r. 1918 ako prednosta závodného laboratória pri výrobe bezdymného prachu v továrni na výrobu výbušných látok v Blumau pri Viedenskom Novom Meste.

Ihneď po skončení vojny vracia sa späť na techniku do Brna ako asistent. Roku 1922 sa habilituje za docenta, r. 1929 bol menovaný bezplatným mimo-riadnym profesorom, r. 1937 bezplatným profesorom riadnym a po oslobodení od októbra 1945 riadnym profesorom chemickej technológie VIII. Zrušením chemického odboru na VŠT v Brne prechádza r. 1951 na SVŠT v Bratislave, kde preberá vedenie silikátového oddelenia na Katedre anorganickej technológie. Čochvíľa nato zapojuje sa i do prípravných prác pri zakladaní silikátového smeru v rámci SAV a r. 1953 stáva sa členom Vedeckej rady Oddelenia, neskôršie Ústavu anorganickej chémie SAV. Spočiatku sa venoval hlavne tehliarstvu a vápeníctvu a stáva sa odborným poradcom priemyslu zmiene-ných odvetví a vôbec i pre ostatné odbory keramiky. V odbore výroby kachiel je dokonca zvolený za predsedu záujmovej organizácie. Prof. Matějka venuje pozornosť nielen práci v ústredí, ale aj miestnym skupinám, ktoré zakladá. Jeho význam pre zveľaďovanie nielen veľkých závodov, ale i drobných prevádzok nie je ani dosť podčiarknutý. Na technike zasa vypracováva pre odvetvie, ktorému sa venuje, nielen normy, ale aj rad významných metód, skúma pre ne i suroviny, rieši dôležité výrobné problémy atď.

Prof. Matějka patrí tiež k zakladateľom Čs. keramickej a sklárskej spoločnosti, stáva sa predsedom komisie literárnej a vydavateľskej, školskej a názvoslovnej, odkiaľ rozvíja opravdu priekopnícku činnosť. Za doby okupácie

ujal sa Čs. keramickej spoločnosti a získal si veľkú zásluhu tým, že udržal jej Zprávy, a to na nekompromisnej línii československej. V období 1952—1955 bol predsedom tejto spoločnosti. Za svoje zásluhy bol r. 1947 zvolený za jej čestného člena.

Prof. Matějka dlhé roky bez prestávky od r. 1920—1950 rediguje časopis „Stavivo“, pri ktorom od r. 1933 z jeho podnetu vychádza tiež „Knihovňa Staviva“.

Jeho literárna činnosť je veľmi obsiahla. Napísal vyše 520 vedeckých prác a odborných článkov do rôznych časopisov československých a zahraničných, z toho 5 monografií. Vypracoval rad skúšobných metód, z ktorých uvádzam aspoň niektoré: R. 1914 vypracoval dodnes používanú metódu racionálneho rozboru kaolinitických zemín (Kallauner—Matějka). Už r. 1921 zaviedol v Československu termickú analýzu a pomocou nej určil rad nerastov. Vypracoval metódu na stanovenie rozpustných látok v zeminách. Študoval podrobne procesy pri odležaní keramických ciest a vypracoval jednoduchú metódu na stanovenie minimálnej doby odležania, v ČSR všeobecne zavedenú. Obširne sa zaoberal štúdiom plastičnosti ciest a svoje poznatky uložil v osobitnej knihe. Vypracoval metódu na stanovenie väznosti keramických ciest. V odbore úpravy surovín navrhol už r. 1942 veľmi účinný spôsob úpravy tehliarskych surovín jemným mletím; tým sa otvára možnosť použitia cievárových a iných menejcenných surovín na výrobu nielen tehál, ale aj zvláštnych druhov tehliarskych výrobkov. Obširne sa zaoberal štúdiom výkvetov. Stanovil pojem primárnych a sekundárnych výkvetov a vypracoval metódu na ich stanovenie, prijatú na medzinárodnom kongrese pre skúšanie hmôt v Londýne r. 1937. Pojem sekundárnych výkvetov uplatnil pri skúške škridiel. Svoje skúsenosti uložil v osobitnej monografii o výkvetoch. Zdokonalil metódu stanovenia nasiakavosti. Študoval vplyv výšky vypaľovacieho žiaru na vlastnosti keramických výrobkov. Sústavne sa zaoberal pálenou krytinou a napísal o nej obsiahly spis. Vypracoval jednoduchý spôsob na umelé zaťaženie škridiel vápennou vodou, čo slúži i ako metóda na zistenie porušenia škridiel mikroskopickými trhlinkami. Pre dosiahnutie nepresiakavosti navrhol výrobu štrbinových škridiel.

Veľmi mnohé práce spadajú do odboru vápeníctva. Vypracoval rad noriem z odboru vápenického, z ktorých niektoré svojou úplnosťou sú jediné toho druhu na svete (napr. norma pre 35 druhov chemického vápna). Normy sa týkajú vápencov stavebných, hnojivých a chemických a vápenného hydrátu. V odbore vápeníckom vypracoval rad vedeckých prác, z ktorých niektoré sú v priamej súvislosti s normalizáciou; napr. v tomto smere vypracoval metódu na stanovenie rozpúšťacej rýchlosti vápencov vo vežovej kyseline v odbore výroby celulózy (táto metóda je zaradená do normy vápencov pre zvláštne účely). Študoval úlohu kyslíčnika horečnatého v hydraulických

vápna, vplyv výšky vypaľovacieho žiaru na vlastnosti vápen a uverejnil rad prác o dolomitických vápencoch.

Po svojom príchode na Slovensko zapojil sa prof. Matějka s plným elánom do budovateľskej práce. Stáva sa členom VTR Povereníctva stavebníctva, Slovenského výboru VTS pre priemysel silikátov, rôznych rezortných výskumných ústavov, expertom mnohých keramických a vápenických závodov, usporiadateľom prednáškových dní na závodoch i na Chemickej fakulte a všemožne napomáha pri zveľaďovaní slovenského priemyslu a využití nerudného bohatstva.

Na Chemickej fakulte sa stáva vážnym, rozšafným spolupracovníkom a obľúbeným učiteľom svojich asistentov a študentov. Mal vždy správny vzťah k problémom katedry a radosť z úspechov socialistického budovania, ktorému stavia do služieb svoje najlepšie sily, schopnosti a svoj mladistvý elán. Prof. Matějka za tých 9 rokov pôsobenia na Chemickej fakulte nevedel nikomu ublížiť a domnievam sa, že toto tvrdenie možno smelo zovšeobecňovať na jeho celoživotné pôsobenie. Meno prof. Matějku bude sa skvieť aj v análoch Ústavu anorganickej chémie SAV, kde ako člen VR stál od prvopočiatku pri jeho kolíske a radou i pomocou usmerňoval jeho doterajší vývoj.

Prof. Matějku niet už medzi nami. Zhasli jeho iskrivé, dobrácke oči, ustrnul jeho večný, srdečný a povzbudzujúci úsmev na tvári, zastavilo sa jeho pero a písací stroj, zvečniace jeho tvorivé myšlienky, a osirela jeho pracovňa a laboratórium. Avšak práve v týchto svojich tvorivých myšlienkach, uložených do kníh a článkov, prof. Matějka bude ďalej žiť v našej mysli, v mysli tisícov svojich odchovancov, spolupracovníkov, ctiteľov a priateľov a jeho životné dielo bude trvalou studnicou i pre budúce generácie.

Mikuláš Gregor